

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

2-2025
IJTIMOIY FANLAR

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

J.Sultonov	
Chingizxon va Jin davlati o'rtasidagi diplomatik va harbiy munosabatlarning tarixiy tahlili	224
M.A.Boltaboyev	
Sovet hokimiyatining O'zbekistondagi musulmon bo'lmagan aholiga nisbatan olib borgan zo'ravonlik siyosati	234
Sh.B.Jumayeva	
Globalashuv davrida boqiy marosim: Toshkent vohasi muqaddas qadamjo va mozorlarida ziyorat.....	239
M.R.Sodiqova	
Ipakchilikning O'zbekiston ijtimoiy-iqtisodiy hayotidagi o'rni (1991-2021-yillar).....	244
A.X.Nigmatov	
Shanxay hamkorlik tashkiloti vujudga kelishining tarixiy asoslari.....	251
M.B.Nazirov	
Rossiya imperiyasi ko'chirish siyosatining Farg'ona viloyati tub aholisining iqtisodiy-ijtimoiy va madaniy hayotiga ta'siri.....	257
B.N.Rizayev, B.H.Ризаев, B.N.Rizaev	
A.N.Kasigin islohotlarining O'zbekiston qishloq xo'jaligida joriy etilishi	260
M.A.Maxmudov	
XX asrning 20-30-yillarida O'rta Osiyodagi madaniy obidalarni saqlab qolishda sredazkomstarisning faoliyati	266
I.B.Boxodirov	
Birinchi jahon urushi yillarida turkiston harbiy okrugida mahalliy qurolli kuchlar va harbiy asirlar masalasi	270
J.Sultonov	
Xorazm imperiyasining vujudga kelishi va Muhammad Xorazmshohning Mo'g'ullar bosqiniga qadar olib borgan harbiy-diplomatik strategiyasi	273
O.B.Nizomiddinov	
O'zbekiston SSRda lotin yozuvining joriy etilishi: muammo va ziddiyatlar (Farg'ona viloyati misolida)	279
O.H.Jaynarov	
O'zbekiston SSR advokaturasi tizimi: islohot va natijalar (XX asr 20-yillari).....	284
O.M.Normatov	
Farg'ona vodiysi qishloq xo'jaligi va savdo-sotiq munosabatlari tarixining ayrim jixatlari xususida	289
Y.A.Shukurillayev	
Buxoro amirligida qo'shin qarorgohlarining o'rnatilish taomillari.....	293

Z.X.Oxunova	
Yangi O'zbekistonda jinoyat va jazo sohasidagi liberallashuvni tadqiq etishdagi falsafiy yondashuvlar	297
X.J.Isomiddinov	
Jamiyatda millatlararo totuvlik va hamjihatlikni ta'minlashda yoshlar tarixiy-falsafiy tafakkurini rivojlantirishning nazariy jihatlari.....	300
M.B.Nazirov	
Ko'chiruvchilik siyosatining Farg'ona viloyati tub xalqlarining siyosiy, fuqarolik ahvoliga ta'siri	304

UO'K: 101.1

**YANGI O'ZBEKISTONDA JINOYAT VA JAZO SOHASIDAGI LIBERALLASHUVNI
TADQIQ ETISHDAGI FALSAFIY YONDASHUVLAR****ФИЛОСОФСКИЕ ПОДХОДЫ К ИССЛЕДОВАНИЮ ЛИБЕРАЛИЗМА В ОБЛАСТИ
ПРЕСТУПЛЕНИЯ И НАКАЗАНИЯ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ****PHILOSOPHICAL APPROACHES TO THE RESEARCH OF LIBERALISM IN THE FIELD
OF CRIME AND PUNISHMENT IN NEW UZBEKISTAN****Oxunova Zilolaxon Xasanovna**

Farg'ona davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Maqolada jinoyat va jazo sohasidagi liberallashuvning ijimoiy-antropologik tamoyillari va xususiyatlari, nazariy-metodologik asoslari, zaruriyati, bugungi kundagi dolzarb masala ekanligi tadqiq qilingan hamda ushbu jarayonda uning ijimoiy-falsafiy, axloqiy, ma'naviy, huquqiy tasnifi va Yangi O'zbekistonda jinoyat va jazo sohasidagi liberallashuvni tadqiq etishdagi falsafiy yondashuvlar tahlil qilingan.

Аннотация

В статье рассматриваются социально-антропологические принципы и характеристики, теоретико-методологические основы, необходимость и актуальность либерализации в сфере преступлений и наказаний, анализируются ее социально-философская, нравственно-духовная и правовая классификация, а также специфические особенности этого процесса.

Abstract

The article examines the socio-anthropological principles and characteristics, theoretical and methodological foundations, necessity, and relevance of liberalization in the field of crime and punishment, and analyzes its socio-philosophical, moral, spiritual, and legal classification and specific features in this process.

Kalit so'zlar: jinoyat, jazo, jinoyatning tarixiy taraqqiyoti, jinoyat huquqi, jinoyatchilikka barham berish, liberallashuv, ijimoiy-falsafiy, axloqiy, ma'naviy, huquqiy, ijtimoiy-antropologik xususiyatlar.

Ключевые слова: преступление, наказание, историческое развитие преступности, уголовное право, ликвидация преступности, либерализация, социально-философские, моральные, духовные, правовые, социально-антропологические характеристики.

Key words: crime, punishment, historical development of crime, criminal law, elimination of crime, liberalization, socio-philosophical, moral, spiritual, legal, socio-anthropological characteristics.

KIRISH

Bugungi kunda Yangi O'zbekistonda davlat va jamiyat hayotini tubdan yangilashga qaratilgan islohotlarda har tomonlama yetuk barkamol avlodni shakllantirish muhim ustuvor vazifalaridan biriga aylandi. Aynan, bugungi kunda mamlakatimizda turli sohalarida amalga oshirilayotgan islohotlar zahirida xalqimizni mana shunday ezgu g'oyalar sari dadil odimlayotganligini teran anglash mumkin. Ayniqsa, "Milliy tiklanishdan — milliy yuksalish sari" g'oyasi asosida O'zbekiston taraqqiyotining yangi davriga kirib kelgani, jamiyatda olib borilayotgan keng ko'lamli ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy-ma'rifiy sohalaridagi islohotlar eng, avvalo, yurtimiz taraqqiyotiga zamin yaratib, ilm-fan, ta'lim-tarbiya sohalaridagi integratsiya borasidagi islohotlar buyuk umummilliy maqsadga, umumxalq harakatiga aylanib bormoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Jinoyat va jazo tushunchalarining o'ziga xos xususiyatlari, kvalifikatsiya qilishning umumiy nazariy masalalari I.V.Andreev, N.A.Babiy, L.D.Gauxman, A.A.Gertsenzon, V.V.Kolosovskiy, A.V.Korneeva, V.N.Kudryavtsev, N.F.Kuznetsova, B.A.Kurinov, V.Navitskiy, V.Navitskiy, K.V.Obrajieva, N.I.Panova, A.I.Raroga, R.A.Sabitova, V.Y.Tatsiya, S.A.Tararuxina, A.A.Tolkachenko va boshqa tadqiqotchilar tomonidan atroflicha o'rganilgan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Yangi O'zbekistonda jinoyat va jazo sohasidagi liberallashtirishni tadqiq etishdagi falsafiy yondashuvlar quyidagicha:

Aksiologik yondashuv. Mazkur yondashuv O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi asoslari hamda xalqaro huquq me'yorlarining o'quvchilar tomonidan qadriyat sifatida qabul qilinishini anglatadi. Binobarin, inson omilining o'zi qadriyat, shu bois uning haq-huquqlari, erkinliklari kafolati bo'lgan milliy va xalqaro huquqiy me'yorlarga ham qadriyat tarzida yondashish mantiqan to'g'ridir. Qolaversa, har bir qonun, huquqiy-ijtimoiy me'yorlar asosida muayyan millatning ijtimoiy munosabatlarning tartibga solinishi axloqiy g'oyalarga asoslanadi. Bu esa o'z-o'zida shaxsning huquqiy masalalar, qonunlarga munosabatining negizini axloqiy-qadriyatli yondashuv tashkil etishini anglatadi. O'quvchilarning jinoyat va jazoga doir huquqiy bilimlarni rivojlantirishda dastlab ularda inson omili, uning haq-huquq, erkinlik va manfaatlarini qadriyat sifatida baholash orqali munosabatda bo'lish axloqiy tamoyillarning asosi ekanligi haqidagi tushunchani shakllantirish talab etiladi. Buning natijasida o'quvchilar nafaqat o'z huquqlari, erkinliklarini anglaydi, balki o'zgalar hamda jamiyatning manfaatlarini poymol qilmaslik, ularga hurmatsizlik ko'rsatmaslik, har bir fuqaroning sha'ni, or-nomusi, qadr-qimmatini, obro'siga ziyon etmaslik zarurligini tushunib etadi. Zero, diniy-islomiy g'oyalar shaxsning sha'ni, or-nomusi, qadr-qimmatini, obro'siga ziyon etkazish gunoh ekanligini ifodalasa, umuminsoniy tamoyillarga ko'ra shunchaki axloq (odob namunalari yig'indisi) sanaladi. O'quvchilar har bir ijtimoiy-huquqiy masalalarda "o'zganing huquq hamda erkinliklari boshlangan joyda mening huquq va erkinliklarim tugaydi", degan pozitsiyada turishga o'rganishlari kerak.

Mazmunli yondashuv. Huquq fanlari bo'yicha metodik ta'minotning yaratilishi, har bir mavzu bo'yicha axborotli va grafik ma'lumotlarning shakllantirilishi, ularning to'liq bo'lishiga erishish o'quvchilar tomonidan ham nazariy, ham amaliy xarakterdagi huquqiy bilimlarning puxta o'zlashtirilishini ta'minlaydi. Bunda turli xarakterdagi o'quv mashg'ulotlari, ya'ni, ma'ruza, seminar va amaliy mashg'ulotlari, mustaqil ta'lim jarayonida o'quvchilarga taqdim etilayotgan, ular tomonidan mustaqil o'zlashtirilayotgan bilimlar bir-birini to'ldirib, mustahkamlab, boyitib borishiga erishish muhimdir. Pedagoglar o'zlarining kasbiy mahorati, kompetentligidan kelib chiqqan holda har bir mavzu bo'yicha o'quv maqsadini aniq belgilash, unga to'liq erishish imkonini beruvchi o'quv vazifalarini to'g'ri belgilash, o'quv materiallarining o'quvchilarda kompetentlik sifatlarini shakllantirish va rivojlantirish darajasida o'quv topshiriqlariga ko'chirish imkoniyatiga ega bo'lishlari zarur. Shundagina ko'zlangan maqsadga erishiladi.

Innovatsion yondashuv. Mavjud sharoitda innovatsiyalardan foydalanish, yangi innovatsiyalarni yaratish nafaqat ta'lim sohasida, balki jamiyat hayotining barcha jabhalarida dolzarb masalaga aylangan. Ingliz tilida "yangilik kiritish" ma'nosini anglatuvchi innovatsiya tushunchasining amaliy tatbiqi u qo'llanilayotgan sohada muayyan yangiliklarni yaratish orqali sifat va samaradorlik jihatidan yangi bosqichga erishish bilan belgilanadi. Barcha sohalarida bo'lgani kabi ta'lim amaliyotiga innovatsiyalar uch yo'l bilan, ya'ni, 1) tayyor xorijiy innovatsiyalarni o'zlashtirish; 2) ularni takomillashtirish; 3) yangi innovatsiyalarni yaratish orqali tatbiq etiladi.

Muammoli yondashuv. Odatda shaxslar, ayniqsa, yoshlar muammolardan cho'chishadi. Aslida muammolar va ularning echimini topishga intilish shaxsning intellektual va irodaviy jihatdan kamol topishiga yordam beradi. Zero, muammolar ustida ishlash shaxsda fikrlash, fikrlaganda ham samarali fikrlash, oqilona echimni topishga intilish ko'nikma, malakalarini rivojlantiradi. Ularning rivojlanishi evolyusion ravishda qobiliyatga aylanib boradi. Shu bois o'quvchilarning jinoyat va jazoga doir huquqiy bilimlarni rivojlantirish jarayonida ularni huquqiy mavzulardagi muammoli vaziyatlarni hal qilishga jalb etish pedagogik jihatdan o'rinlidir. Bunda ta'lim va ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etishda keys-stadi, "Qarorlar qabul qilish texnologiyasi", "Baliq skeleti", "Klaster", "Qarorlar daraxti" kabi texnologiyalardan foydalanishi maqsadga muvofiqdir. Binobarin, ushbu texnologiyalar o'quvchilarda muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, echim bo'yicha bir necha variantni ilgari surish, ular orqasidan eng oqilona echimni topishga o'rgatadi.

Refleksiv-korreksion yondashuv. Lug'aviy ma'nosiga ko'ra, "refleksiv" tushunchasi "faoliyatni tahliliy o'rganish", "orqa qaytib, faoliyatni tahlil qilish", "korreksiya" atamasi esa "tuzatish", "to'g'rilash" kabi holatni anglatadi. O'quvchilarning jinoyat va jazoga doir huquqiy bilimlarni rivojlantirish da ularning huquqiy bilim, ko'nikma, malakalarni o'zlashtirishga qaratilgan o'quv-bilish faoliyati, xususan, o'quv materiallari mohiyatini anglash, ta'limiy topshiriqlarni bajarish natijalarini tahlil qilish orqali mustaqil baholashi o'z mohiyatiga ko'ra refleksivlik sanaladi. Bu jarayonda erishilgan yutuq va yo'l

ILMIY AXBOROT

qo'yilgan kamchiliklar aniqlanadi. Ma'lumki, refleksiv tahlil natijasiga muvofiq shaxs erishilgan yutuqlarni boyitish yoki yo'l qo'yilgan kamchiliklarni bartaraf qilish bo'yicha reja ishlab chiqadi. Shaxs tomonidan yo'l qo'yilgan kamchiliklarni bartaraf qilish bo'yicha rejaning ishlab chiqilishi uning bu yo'lda tashkil etgan faoliyat korreksion xarakterga egaligini anglatadi. Refleksiv-korreksion yondashuv asosida o'quvchilar ham huquqiy kompetentlikni o'zlashtirishga qaratilgan shaxsiy harakatlarini mustaqil baholash imkoniyatiga ega bo'ladi. Qolaversa, o'quvchilarning jinoyat va jazoga doir huquqiy bilimlarni rivojlantirish jarayonida pedagoglar tomonidan ham refleksiv-korreksion faoliyatni tashkil etish orqali huquqiy jihatdan kasbiy tayyorligini baholashga muvaffaq bo'ladi.

XULOSA

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev rahbarligida mamlakatimizdagi yangilanish va islohotlar haqida so'z ketganda jahon hamjamiyati "Yangi O'zbekiston" degan iborani tilga olmoqda. Bu yurtimizdagi o'zgarishlarga berilgan munosib bahodir. Ayniqsa, mamlakatimizdagi mana shunday ijobiy o'zgarishlar dunyo hamjamiyatida O'zbekistonga bo'lgan qiziqishni yanada oshirib, uning xalqaro maydondagi nufuzini tobora mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu borada dunyo miqyosidagi mana shunday e'tirofni chuqur his etib, jamiyat taraqqiy etishini maqsad qilgan holda yurtimizda ilm-fanni yanada rivojlantirish, yoshlarimizni bilimli, salohiyatli shaxs etib shakllantirish va tarbiyalash katta ahamiyatga egadir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Президент Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг йигирма тўққиз йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи. <http://uza.uz/oz/politics/prezident-shavkat-mirziyeevning-zbekiston-respublikasi-musta-31-08-2020>
2. Қодиров Э. Ёшлар жиноятчилигининг олдини олиш масалалари //– Тошкент.: Республика Маънавият тарғибот маркази, Тошкент давлат юридик университети. 2017. – Б. 19.
3. Маънавият. Асосий тушунчалар изоҳли луғати. – Т.: F.Фуломномидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 2016. –Б. 82-85.
4. Марчук В. Методологические основы квалификаций преступления. Автореферат дисс. на соискание ученой степени доктора юридических наук. Минск, 2022
5. Утемуратов М. Давлат ва ҳуқуқ тарихида жиноят ва жазо масалалари. Ўқув қўлланма. – Нукус: ҚДУ, 2020. –Б. 14.